

Mellan hopp och förtvivlan: Om förväntningar på gruvetablering ovanför polcirkeln

Jonas Anshelm and Simon Haikola

Book Chapter

Cite this chapter as:

Haikola, S., Anshelm, J. Mellan hopp och förtvivlan: Om förväntningar på gruvetablering ovanför polcirkeln, In Anshelm, J., Haikola, S. (eds), *Svensk gruvpolitik i omvandling: Aktörer, kontroverser, möjliga världar*, Gidlunds förlag; 2018, pp. 151-175. ISBN: 9789178443925

Copyright: Gidlunds förlag

The self-archived postprint version of this journal article is available at Linköping University Institutional Repository (DiVA):
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-152676>



Kapitel 6.

Mellan hopp och förtvivlan
– om förväntningar på gruvetablering
ovanför polcirkeln

I detta kapitel försöker vi förklara hur förhoppningar, idéer och löften tillsammans skapade stora förväntningar på ett gruvprojekt i Pajala, ett demografiskt och ekonomiskt stagnerande samhälle ovanför polcirkeln, något som ledde till etableringen av en gruva som lades ned efter bara två års produktion. Syftet är att skapa en förståelse av hur de centrala aktörernas förväntningshorisonter formades av specifika intressen i förening med historiska föreställningar knutna till platsen. Särskilt intresse ägnas åt att analysera hur dessa förväntningar under en period förenades i en för de berörda aktörerna gemensam förväntningshorisont som drev projektet framåt. Vi visar också hur den gemensamma förväntningshorisonten upplöstes efter en likviditetskris i bolaget, vilket blottlade de avsevärda skillnaderna mellan de berörda aktörernas ståndpunkter, i samband med att de olika aktörerna återvände till sina utgångspositioner. Med andra ord undersöker kapitlet hur förväntningshorisonter formas kring storskalig, långsiktig och råvarubaserad industriproduktion i avfolkningsbygder, inom ramen för en ekonomi som i övrigt är inriktad på kortsiktig ekonomisk tillväxt, globala kapitalflöden och konsumtion.

Platsen och den globala kontexten

Under 2005 ändrade det kanadensiska gruvbolaget North America Gold Inc. sitt namn till Northland Resources. Det nya företaget listades på Oslos aktiebörs och tillskansade sig rättigheterna att utvinna järnmalm i Kaunisvaara, utanför Pajala i Norrbotten. 2008, då företaget lanserades på börsen i Toronto, presenterades en preliminär undersökning som påvisade projektets stora ekonomiska potential. Två år senare erhöll Northland Resources det slutgiltiga miljötillståndet för den första av tre planerade gruvor, och i slutet av 2010 påbörjades brytningen i Kaunisvaara.⁴⁰⁸

Med tanke på de lokala omständigheterna var detta en mycket betydelsefull händelse. Norrbotten är en glesbefolkad region, där många mindre kommuner har drabbats hårt av förändringar i den svenska industriproduktionen och Sveriges ekonomiska omvandling i övrigt. Mellan 2005 och 2015 försvann 10 000 jobb inom den statliga sektorn från den svenska landsbygden, vilket påverkade glesbefolkade kommuner i Norrbotten särskilt hårt.⁴⁰⁹ Denna omvandling har emellertid både sina vinnare och förlorare. I Norrbotten har exempelvis inflyttningen till Luleå varit betydande sedan 1960-talet, och Kiruna har, tack vare LKAB, haft en relativt stabil ställning under samma period, medan Pajala fått se sin befolkning halveras sedan 1969, från 12 000 till 6000 invånare.⁴¹⁰ Således utgjorde lokaliseringen av Northland Resources järngruva till Pajala en möjlighet att vända en hotfull utveckling för det lilla samhället.

Utöver detta bör Northland Resources projekt betraktas i skenet av två andra övergripande trender. För det första kännetecknades 2000-talets första decennium av en ihållande ökning av de globala råvarupriserna. En av de procentuellt största ökningarna gällde priset på järnmalm. Den avgjort mest betydelsefulla faktorn bakom denna utveckling var Kinas efterfrågan på järnmalm, vilket illustreras av att värdet på landets järnmalmsimport ökade 42,5 gånger mellan 2000 och 2010. Järnmalmspriserna fortsatte att stiga fram till 2011, då de nådde sin topp. Sedan dess har de fallit brant.⁴¹¹

För det andra bör pajalaprojektet förstås i relation till den orientering mot avreglering och nyliberala idéer som genomsyrade svensk gruvpolitik under den aktuella tioårsperioden.⁴¹² Det främsta uttrycket för denna omorientering återfinns i mineralstrategin

från 2013, ett dokument som uttrycker alliansregeringens syn på hur gruvsektorn borde regleras i framtiden. I alla avseenden rör det sig om ett högst industrivänligt dokument, som välkomnade en betydande expansion av den svenska gruvverksamheten både av nationalekonomiska skäl och motiv relaterade till EUs krav på ökad europeisk självförsörjning på råvaruområdet. Statens uppgift i detta sammanhang var främst att underlätta exploatering och locka utländska investerare till Sverige genom förhållandevis låga skatter, snabba och transparenta tillståndprocesser samt god tillgänglighet på geologiska data.⁴¹³ (Jmfr också denna bok, kapitel 2) I detta sammanhang är det också relevant att nämna att just Pajalaprojektet gavs en sällsynt snabb behandling genom att miljötillståndsbeslutet angående den första gruvan (av tre planerade) togs över från Länsstyrelsen av den så kallade Gränsälvscommissionen. Detta var en historiskt unik manöver, och desto mer iögonfallande eftersom den i gruvssammanhang relativt okända myndigheten, vilken idag är avvecklad, helt saknade erfarenhet av den typen av bedömningar. När Länsstyrelsen således berövades sitt vanliga mandat försökte denna istället utöva inflytande genom att inkorporera sina huvudsakliga reservationer i kommunens detaljplan, men stoppades från detta av civil- och bostadsminister Stefan Attefall.⁴¹⁴

Förändringen av den svenska mineralpolitiken måste förstås som en del av ett globalt skifte av nationella mineralstrategier, där investeringsaspekten blivit allt viktigare på utvinningsaspektens bekostnad, vilket inneburit att de nationella politiska ansträngningarna att reglera gruvsektorn har inriktats på att skapa ett attraktivt investeringsklimat för utländska kapitalägare, snarare än på att skapa en livskraftig utvinning av mineraler.⁴¹⁵ Utländskt kapital uppfattas inom ramen för en sådan strategi som något som ger tillgång till »framväxande globala nätverk för produktion, konsumtion och informationsutbyte«.⁴¹⁶

Skapandet av förväntningar och horisonternas sammansmältning, 2009–2012

Bolagsföreträdare och konsulter

Mot slutet av 2010 offentliggjorde gruvbolaget Northland Resources sina planer på att starta produktionen i den första av sina tre gruvor vid inledningen av 2013. Projektet uppgavs kosta omkring fem miljarder svenska kronor och ha förmågan att producera 5 miljoner ton järnmalm om året, under de 20–24 år som tillgångarna beräknades vara lönsamma att utvinna. Genom att betona malmtillgångarnas höga kvalitet och omständigheten att fler fyndigheter höll på att analyseras – vilket ställde fler projekt än de redan planerade i utsikt – underströk företagsledningen inte bara gruvbolagets höga marknadsvärde, utan illustrerade också att dess förväntningshorisont sträckte sig in i en gyllene framtid.⁴¹⁷ Sedan det tidiga planeringskedet under 2006 hade olika ledande företrädare för gruvbolaget etablerat goda relationer med Pajala kommuns representanter och de lokala myndigheterna. Bland dessa skapades ett bestämt intryck av att de hade att göra med ett seriöst bolag, som inte var inriktat på att försöka pumpa upp aktievärdet och sälja snabbt med hög vinst, utan att dess mål snarare var att skapa en långsiktig industriell verksamhet.⁴¹⁸

Vid denna tidpunkt hade järnmalmpriserna stigit stadigt under en tioårsperiod. De två stora aktörerna på den svenska gruvscenen, det statligt ägda LKAB och det privatägda Boliden, deklarerade sina avsikter att avsevärt öka sin produktion för att tillgodose den efterfrågan som var förbunden med den hastiga ekonomiska tillväxten i framförallt Kina. Tanken att denna efterfrågan skulle kunna vara på väg att avta aktualiserades knappast alls, och flera finansexperter tolkade snarare de rekordhöga priserna på järnmalm som ett tecken på att råvaruhandeln befann sig i en »supercykel«.⁴¹⁹

Mot denna bakgrund framstod det som att det viktigaste för nyetablerade gruvprojekt var att få ut sina produkter på marknaden så fort som möjligt. Niclas Dahlström, informationschef på Northland Resources, uttryckte följdriktigt en betydande entusiasm när han 2012 förklarade att projektet utvecklades som planerat utan förseningar. Bolagets uttalade ambitioner var att bli Europas

näst största järnmalmproducent efter LKAB och att skapa världens mest jämställda gruva.⁴²⁰

Samma år började emellertid järnmalmpriserna falla. Till sommaren hade de mer än halverats jämfört med toppnoteringen 2011, som en följd av en kraftig nedgång i Kinas efterfrågan. Karl-Axel Waplan, vd för Northland Resources, deklarerade dock att nedgången i prisutvecklingen inte utgjorde något avgörande problem för bolaget, eftersom efterfrågan snart skulle vara större än tillgången när utvecklingsprojekt runt om i världen skulle slås ut, vilket skulle gynna företag som Northland Resources som redan påbörjat sin produktion. Återigen betonade företagsledningen vilka konkurrensfördelar den höga kvaliteten på bolagets järnmalm innebar, och hävdade att det framförallt var gruvor i Kina som producerade malm av låg kvalitet som skulle tvingas stänga på grund av prisfallet. Samtidigt upprepades att bolagets engagemang i Pajala var långsiktigt och inte stod och föll med prisfluktuationerna på världsmarknaden.⁴²¹ Enligt denna förväntningshorisont skulle svängningarna till och med kunna komma att gynna Pajala, eftersom de skulle tvinga mindre solida konkurrenter att slå igen.

De förväntningar som kommunicerades av ledningen för Northland Resources fick också stöd av de konsulter bolaget anlitat för att utreda hur gruvprojektet skulle påverka Pajala. I en rapport från 2008 förutspådde nationalekonomerna Tomas Ejdemo och Patrik Söderholm att det skulle leda till en befolkningsökning från ungefär 6000 till 9000 invånare mellan 2013 och 2017. De lokala geografiska förutsättningarna och långväga kommunikationer skulle enligt konsulterna sannolikt innebära en hög grad av inflyttning och veckopendling. De två ekonomerna räknade med att varje hundratal jobb i gruvan skulle skapa ytterligare 147 arbeten i samhället. Deras beräkningar skänkte trovärdighet åt det löfte som bolagets informationschef Niclas Dahlström givit om att de nya gruvorna inte skulle bli vad han kallade »oljeplattformar på land«, dvs platser dit långväga arbetskraft flögs in och ut. Snarare underströk de att gruvprojektet skulle bli ytterst värdefullt för Pajala genom att det skulle leda till en betydande ökning av medelinkomsten i kommunen och därmed också av de kommunala skatteintäkterna. En förutsättning för inflyttningen var dock, hävdade Ejdemo och Söderholm, att det blev mer attraktivt att bosätta sig i Pajala.⁴²² En annan

konsult, Kairos Future, tog fram en vision om hur just detta skulle åstadkommas. Förbättringar av de lokala kommunikationerna, marknadsföring av det unika och natursköna landskapet, förbättringar av den kommunala servicen och satsningar på unga människors fritidsintressen skulle bidra till att unga människor stannade på orten och att de som anställdes i gruvverksamheten lockades att flytta till Pajala.⁴²³

För att finna avvikande prognoser om Pajalas framtid var man tvungen att vända sig till den statliga sektorn. 2010 publicerade exempelvis Tillväxtverket en rapport som skarpt kritiserade de antaganden om befolkningsökning som gjorts av bolagets konsulter. Siffrorna bedömdes som alldeles för optimistiska och i Tillväxtverkets rapport beräknades blygsamma 600 arbetstillfällen att tillkomma som en följd av gruvprojekten mellan 2014 och 2027. Den största ökningen antogs ske inom handel och kommunal service medan inflyttningen till Pajala beräknades bli betydligt mindre än vad Ejdemo och Söderholm antagit. I skarp kontrast till dessa förutspådde den statliga myndigheten en befolkningsminskning i Pajala till år 2030, trots en möjlighet till en stabilisering under några år till följd av gruvetableringen.⁴²⁴

Sådana försök att sänka förväntningarna passerade obemärkta förbi i den förväntansfulla atmosfär som kringgärdade gruvprojektet vid denna tidpunkt. De utsagor som gruvbolagets ledning och dess konsulter gjorde etablerade en förväntningshorisont som dominerades av klassiska föreställningar om regional utveckling som en följd av ekonomisk tillväxt skapad av en aktör inom den tunga industrin. Två viktiga saker som gruvbolagets företrädare var angelägna om att betona gång på gång i detta sammanhang var bolagets långsiktiga engagemang på orten, mer än 20 år, och järnmalmens ovanligt höga kvalitet, som lovade att göra Northland Resources till Europas näst största järnmalmsproducent. Som vi skall se svarade detta väl mot Pajalas historiska bakgrund och kulturella självförståelse. Andra aktörer anpassade sina förväntningshorisonter till bolagets, och tillförde aspekter formade av deras historiska minne och specifika lokalisering i den rumsliga organiseringen av den svenska ekonomin, något som spädde på förväntningarna ytterligare.

Lokalpolitiker och orsbefolkning

Järnmalmstillgångarna i myrarna utanför Pajala har varit väl kända åtminstone sedan 1900-talets början. Mot denna bakgrund utförde LKAB platsundersökningar under 1970-talet, vilket mynnade ut i slutsatsen att malmen inte kunde utvinnas på ett sätt som var lönsamt. Malmtillgångarna förblev slumrande och stora delar av Pajalas befolkning fortsatte att flytta eller pendla till Kiruna, vilket gav upphov till uttrycket »Tornedalsrallyt«. När denna arbetsstyrka i allt högre grad slog sig ner i Kiruna förstärkte det avfolknings-tendensen i Pajala med följderna att den kommunala skattebasen urholkades. Konkurrensen mellan de två kommunerna tydliggörs av omständigheten att Pajala endast har upplevt demografiskt sett relativt goda tider när LKAB har haft ekonomiska svackor. Som den svagare parten i denna ojämlika relation har Pajala dessutom tvingats hantera att de utflyttade arbetarna valt att återvända efter pensioneringen, vilket ökat pressen på en redan ansträngd kommunal budget. Denna obalanserade arbetskraftsmigration har givit upphov till en utbredd känsla i Pajala att kommunen tvingats att betala för sjuk- och åldersvård för en befolkning vars arbetsinsatser inte kommit kommunen till godo.⁴²⁵

Malmtillgångarna har under många decennier varit en del av det lokala medvetandet och format vad den franske geografen Frans Berkhout kallar en »slumrande vision«. ⁴²⁶ Samtidigt har kommunen upplevt sig dubbelt förbisedd av regeringen. I förhållande till södra Sverige har man förstått sig som en bortglömd och missgynnad råvaruexportör, vilken berikat andra landsändar, medan man i Norrbotten sett sig som satt på undantag i förhållande till Kiruna, som närts av de tunga statliga investeringarna i LKAB. Pajala har således, enligt detta synsätt, tillhört de stora förlorarna i omstruktureringen av den svenska industrin sedan 1970-talet.⁴²⁷

Mot denna bakgrund är det föga förvånande att kommunalpolitikerna i Pajala mötte de uppskattningar av gruvprojektets konsekvenser för orten som givits av Northland Resources konsulter med stor entusiasm. Kommunalpolitikerna gick faktiskt längre än gruvbolaget när de beskrev sina förväntningar på framtiden. Kommunstyrelsens ordförande, socialdemokraten Bengt Niska, deklarerade demonstrativt att alla riskkapitalister var hjärtligt välkomna till Pajala och att Northland Resources gruvprojekt skulle innebära

slutet för ett halvsekels avfolkning. Det som av Niska beskrevs som en exploatering av Europas sista stora järnmalsreserv skulle enligt honom leda till en fördubbling av Pajalas befolkning. När företrädare för gruvbolaget uppskattade antalet nya arbetstillfällen i gruvan till 500 dubblade Niska den siffran, och han förklarade att ett sedan länge resignerat samhälle nu skulle förvandlas till »Sveriges mest spännande framtidskommun«. Han förutskickade en ökning av befolkningen, från 6000 till 12 000, inom 10–15 år och hävdade att detta skulle kräva stora ansträngningar både från kommunens och regeringens sida. Regeringen skulle enligt honom behöva investera 100–500 miljoner kronor i nya bostäder, vägar, skolor och social service.⁴²⁸

Trots detta var inte beslutet att helhjärtat engagera sig i gruvprojektet helt enkelt för kommunen. En viss oro gjorde sig gällande med tanke på de risker som var förenade med de nödvändiga investeringarna i nya bostäder, något som av kommunala företrädare förstods som oundvikligt om de nyanställda gruvarbetarna verkligen skulle bosätta sig i Pajala. Johny Lantto i Pajala kommunfullmäktige sammanfattar den situation kommunens företrädare befann sig i 2009:

Folk flyttade som annars skulle kunna generera skatteintäkter. Samtidigt visste vi om att det fanns strukturella nedskärningar som vi var tvungna att göra, men som inte var möjliga rent politiskt. Sedan dök den här Klondyke-chansen upp. Det var ett enormt dilemma: ska vi satsa här, eller inte? Vi kan för egen kraft bygga kanske 50 bostäder, tåget har redan gått för den här kommunen, vi har redan skapat en fly in, fly out-situation. Vi såg ju det på Northland, på 100 jobbannonser som gick ut, fick vi ungefär 1100 ansökningar, och när vi kollade, de som vi ville ha hit, det vill säga barnfamiljer, de frågade: hur ser bostadsmarknaden ut? Och de gillar inte vad de hör, och då har man redan byggt in sig i en fly in, fly out.⁴²⁹

För lokalpolitikerna handlade det om att satsa allt eller att inte satsa alls. Det fanns inget däremellan. När man väl bestämde sig för att våga ta steget in i en trots allt oviss framtid föreföll den lokala utvecklingen först att rättfärdiga beslutet. Bostadsmarknaden skenade. Rum i Pajala hyrdes ut för 8000 kronor i månaden. Nybyggda bostadsrätter såldes för mer än miljonen. Att bostadskön växte,

något som närmast var ett nytt fenomen i Pajala, tolkades av Bengt Niska som ett säkert tecken på att en omsvängning ägt rum på orten, och han förutsåg ett sekellångt uppsving.⁴³⁰ När gruvbyggnationen officiellt inleddes strax före jul 2010 var förväntningarna högt upptrissade bland kommunpolitikerna i Pajala. En befolkningensmängd på 10 000 invånare kring år 2020 och skapandet av 1800 nya jobb uppgavs i kommunala rapporter vara vad Pajala hade att vänta, något som fick fackföreningspressen att tala om en ny guldrush.⁴³¹ Kurt Wennberg, som efterträdde Niska som kommunalstyrelsens ordförande under 2011, upprätthöll denna förväntningshorisont med samma entusiasm som sin företrädare. I samma anda som konsulterna på Kairos Future underströk han betydelsen av kommunala satsningar för att göra Pajala kulturellt och socialt attraktivt som bostadsort. För honom framstod dialogen mellan Northland Resources, kommunala tjänstemän och lokalbefolkningen som helt avgörande för att driva på den positiva utveckling som påbörjats.⁴³²

Känslan av att ett markant uppsving ägde rum var genomgripande, inte bara i kommunfullmäktige, utan i hela Pajala, i synnerhet som invånarantalet i kommunen ökade under 2012 för första gången på flera decennier. Den förväntningshorisont som kommunicerades när bolagsrepresentanter först föreslog gruvprojektet 2006 blev nu mer och mer uttalad och spridd. Prognoser om nya arbetstillfällen kopplades ihop med konkreta förändringar i stort och smått, exempelvis byggandet av nya lägenheter, att folk fann det värt att måla om sina hus för första gången på länge och att den lokala matvarubutiken förlängde sina öppettider till klockan tio på kvällen.⁴³³ En återkommande anekdot som vunnit närmast mytisk status handlar om en man som fastnat i en bilkö i Pajala och inte kan tro sina ögon.⁴³⁴ Allt detta vittnade om och bidrog till en framtidstro som länge saknats. I de lokala tidningarna beskrevs det hela som att ett förlorat samhälle just fått sitt hopp tillbaka genom ett gruvprojekt, som genomgående betraktades som Pajalas sista chans att överleva. Det var detta nya hopp som förklarade det helt nya fenomenet »pajalasmajlet«, som nu uppgavs kunna avläsas på invånarnas läppar. I dessa nya berättelser ges bilden av att den lokala befolkningen överlag betraktar Northland Resources som Pajalas frälsare, något som i viss mån kan sägas illustreras av att en tiondel av Pajalas vuxna befolkning valde att köpa aktier i bolaget. Enligt

samtliga källor framstår det lokala stödet till gruvprojektet som närmast ovillkorligt. Stödet var så starkt att lokala samebyar, vars rennäring allvarligt påverkades av gruvprojektet, bedömde det som socialt omöjligt att opponera sig.⁴³⁵

På detta sätt bidrog ojämlika rumsliga maktrelationer och historiska erfarenheter till att skapa en jordmån, där de förväntningar som Northland Resources skapade kunde slå rot och börja växa. Den kulturella bakgrund mot vilken detta kunde ske bestod av en blandning av djup frustration och slumrande hopp knutet till de underjordiska rikedomarna i trakten. Detta innebar att planerna på att etablera en gruva på platsen i en viss mening alltid varit på väg att realiseras. Olyckligt nog för den lokalbefolkning som investerade mycket, såväl ekonomiskt som emotionellt, var det hopp och de förväntningar som var knutna till dessa planer nära relaterade till en klassisk, starkt statssubventionerad socio-industriell utveckling, som såg sina glansdagar på 1960- och 1970-talen. Som kommer att framgå av den följande händelseutvecklingen innebar 2000-talets industripolitiska landskap att regeringen enkelt kunde distansera sig från sådana ekonomiska vrak som Northland Resources lämnade efter sig, och att Pajalas enda hopp förblev att en kraftfull ökning av världsmarknadspriserna på järnmalm skulle göra den gruva som förklarats bankrutt intressant för nya spekulanter att investera i.

Regeringen och staten

Så länge som gruvprojektet utvecklades enligt planerna uttryckte emellertid alliansregeringen sitt stöd till projektet och betonade dess tillväxtpotential såväl som dess förmåga att skapa sysselsättning i en del av landet där detta var av särskild vikt. Regeringen beslutade också i enlighet därmed att 1,3 miljard kronor av Trafikverkets budget skulle omfördelas till byggandet av en väg för transporter av järnmalm.⁴³⁶ Kristina Lugnet, dåvarande generaldirektör för Tillväxtverket och sedermera utsedd till nationell samordnare för gruvverksamheten i Sverige, garanterade offentligt att Northland Resources hade en stabil ekonomi och förutsåg att gruvprojektet skulle få mycket positiva konsekvenser för hela Tornedalen. Under 2010 besökte kronprinsessan Victoria och prins Daniel Pajala för att vittna om gruvprojektets stora betydelse för Sverige, och samma

år närvarade Norrbottens landshövding när gruvprojektet officiellt invigdes. Han förklarade att det var en historisk dag för »Pajala, Norrbotten och hela Sverige«. ⁴³⁷

De plötsliga och högst oväntade officiella besöken fortsatte under de kommande åren. Infrastrukturminister Catharina Elmsäter-Svärd markerade regeringens stöd genom att köra grävskopa på gruvplatsen under 2012, medan statsminister Fredrik Reinfeldt besökte Pajala för att vittna om gruvprojektets långsiktiga betydelse för den regionala ekonomin och sysselsättningen. Även den politiska oppositionen deltog i lovprisandet av projektet och Stefan Löfven, dåvarande oppositionsledare, besökte även han Pajala för att tala om betydelsen av gruvbolagets insatser. Skämtsamt sade han sig kunna känna lukten av pengar i marken kring gruvan. ⁴³⁸ Ett starkt stöd uttrycktes också av fackförbundet IF Metall, vars ledare betonade betydelsen av projekt som detta för små kommuners överlevnad, gruvindustrins utveckling i allmänhet och den svenska exportsektorn i sin helhet. ⁴³⁹

Regeringen och statliga representanter i allmänhet betraktade gruvprojektet i Pajala mot bakgrund av en förväntningshorisont som framhävde regional utveckling särskilt starkt. Regeringens hållning bör också förstås i relation till dess ansträngningar att liberalisera och avreglera svensk mineralpolitik, något som under 2013 kom till uttryck i dess Mineralstrategi. ⁴⁴⁰ (Jmfr denna bok, kapitel 2). I detta sammanhang framstod Northland Resources närmast som ett perfekt exempel på den fria marknadens inneboende kraft och på hur väl saker och ting ordnade sig om regeringen ägnade sig åt att underlätta för privata investerare. I detta avseende överensstämde regeringens förväntningshorisont med övriga berörda aktörers. Så länge järnmalmspriserna var rekordhøga och gruvprojektet framskred som planerat var regeringen också villig att bidra till investeringar i vägnätet, utan att ta några egentliga risker.

Finansanalytikerna

Analytikerna i de mest framträdande finanstillningarna och på de största dagstillningarnas ekonomisidor lät sin förväntningshorisont smälta samman med de övriga aktörernas genom att dela bilden av Northland Resources som en frälsare. Den blomstrande gruv-

industrin uppmärksammades av flera finansstidningar under 2010 som resultatet av en supercykel för råvaror som kunnat iaktas sedan 2003. Mot den bakgrunden utpekades gruvprojektet i Pajala som perfekt planerat med tanke på både tid och plats. Det förutspåddes kunna förse den närmast omätliga kinesiska marknaden med högkvalitativ järnmalm i flera decennier framöver. Northland Resources bedömdes genomgående vara ett ekonomiskt stabilt företag och flera aktiemäklare hävdade att dess aktier var värda tre till fyra gånger den aktuella börskursen. Carnegie gick så långt som att göra gällande att aktierna var värda tio gånger mer än börsvärdet. Ingen finansanalytiker ifrågasatte vid den aktuella tidpunkten att projektet framskred som planerat eller att företaget snart skulle producera fem miljoner ton järnmalmkoncentrat om året, vilket skulle göra Pajalagruvan till Europas näst största järnmalmgruva efter LKABs gruva i Kiruna. Istället ökade finanspressen förväntningarna genom att rekommendera spekulanter att köpa aktier i Northland Resources vid en tidpunkt då aktiekursen befanns vara nedpressad på ett irrationellt vis.⁴⁴¹ Den starka övertygelsen om att aktien var undervärderad och ett bra köp, särskilt som det bedömdes vara mest lönsamt att äga gruvaktier när produktionen påbörjades, var oförminskad under hela 2012, trots att aktien föll på Oslo-börsen och världsmarknadspriserna för mineraler började falla.⁴⁴² När produktionen av järnmalm inleddes detta år tolkade de flesta av analytikerna, i pressen och vid de stora bankerna, detta som ett tecken på att bolaget klarat av de värsta svårigheterna och att framtiden för såväl aktieägarna som Pajala nu var ljus. Finansanalytiker och aktiemäklare hjälpte på detta sätt till att skapa bilden av Northland Resources som ett närmast heroiskt företag, som illustrerade vad som kunde åstadkommas med riskvillighet och en känsla för investeringar. Det vilade något närmast romantiskt över denna förväntningshorisont, vilket gjorde att den lätt kunde smälta samman med övriga aktörers förväntningshorisonter.

Sammanfattning

– skapandet av förväntningar

och sammansmältningen av horisonter

Under den ovan analyserade perioden skapade varje inblandad aktörsgrupp en förväntningshorisont utifrån sina specifika utgångspunkter. Så länge projektet utvecklades som planerat förenades horisonterna och understödde varandra i en dynamisk interaktion, vilket bidrog till att projektet snabbt fick momentum och blev irreversibelt. Med tanke på hur attraktivt projektet tedde sig för berörda parter kan man i efterhand fråga sig om det över huvud taget fanns en tidpunkt då det kunde ha stoppats, givet hur väl det passade varje gruppens referensramar och den kraft som genererades genom den gemensamma förväntningshorisonten. Fram till den svåra likviditetskrisen i början av 2013 framstod Pajalagruvan närmast som det perfekta projektet, med starka symboliska kvaliteter för olika aktörsgrupper. Det utgjorde en möjlighet som helt enkelt inte fick försittas.

Som framgått bör inte processen som ledde fram till anläggandet av gruvan betraktas som ett gruvbolags framgångsrika försäljning av en idé, eftersom idén inte enbart tolkades av de inblandade parterna, utan även utvecklades av dessa i enlighet med deras respektive bakgrund. I Pajala kommun var inte de lokala politikerna passiva mottagare av prognoser och förslag lanserade av företaget, utan de konstruerade sina egna visioner och uppskattningar av selsättningseffekter och påverkan på den lokala ekonomin. Dessa uppskattningar överskred ofta med bred marginal de bedömningar som bolaget och dess konsulter förmedlade. Handlingsberedskapen fanns redan på plats i Pajala långt innan Northland Resources anlände. Den var ingraverad i det lokala historiska minnet av ojämlig regional utveckling, avfolkning och de slumrande underjordiska tillgångarnas löften. För Pajala innebar Northland Resources entré att 1970-talets förväntningshorisont återupptäcktes, det vill säga att föreställningar från tiden då LKAB utförde platsundersökningar i området reaktiverades och därmed också hoppet om en järnmalmgruva i Pajala. Den enda skillnaden mellan den gamla och den nya förväntningshorisonten var att den senare inbegrep att

riskkapital skulle lockas till platsen. Som kommer att framgå i nästa avsnitt tvingades Pajalas politiker och invånare att återigen hoppas på att staten skulle ta ansvar för verksamheten, i takt med att lyckan vände för Northland Resources.

Regeringen behandlade gruvprojektet huvudsakligen som en källa till regional utveckling, men det kom också med tiden att bli viktigt som en symbol, möjligen rentav som ett flaggskepp, för den nya mineralpolitiken och 2013 års mineralstrategi. I finansanalytikernas värld beskrevs bolaget som en potentiell börsraket och passade därmed väl in i en etablerad föreställning om aktiemarknadshjältar. Här fanns närmast romantiska antaganden om en djärv satsning som gjorts i exakt rätt ögonblick för att tillfredsställa en marknad med närmast obegränsad efterfrågan. Tidigt 2013 rörde sig samtliga aktörgrupper i riktning mot en gemensam förväntningshorisont som framstod som löftesrik på alla tänkbara sätt.

Lyckan vänder – förväntningshorisonterna upplöses

Den 23:e januari 2013, tillsynes utan förvarning, meddelade Northland Resources att bolaget saknade 2,5 miljoner kronor i likvida medel, vilket skulle tvinga fram en nyemission för att få in nytt kapital. Bolaget anklagades snart av finansanalytiker för att ha misskött sin ekonomi och för att ha fört aktieägarna bakom ljuset, och mot den bakgrunden hävdade de att hela gruvprojektet riskerade att gå i stöpet. Aktieägarna blev nervösa, men bolagets VD Karl-Axel Waplan och informationschefen Niclas Dahlström insisterade på att den långsiktiga ekonomiska situationen var under kontroll, och att problemet endast var en tillfällig kassabrist. De underströk gruvprojektets unika karaktär, att produktionen faktiskt kommit igång tidigare än planerat, att en andra produktionslinje skulle tas i bruk under 2015 och att en andra gruva skulle öppnas 2016. De tvingades visserligen medge att oförutsedda utgifter relaterade till logistik och transporter tillkommit, men gjorde bestämt gällande att dessa problem var hanterbara och helt inom ramen för de risknivåer all gruvindustri tvingades leva med. En svag dollar och fallande järnmalmpriser befanns visserligen bidra till företagets likviditetsbrist, men även när Dahlström ett år senare talade om denna

kris upprätthöll han bolagets etablerade förväntningshorisont och talade optimistiskt om den väntande »resan« mot framtiden.⁴⁴³ Råmaterialexperten Magnus Ericsson, vid Raw Materials Group, resonerade om händelseutvecklingen i för bolaget och aktieägarna mer oroväckande banor, om än inte nödvändigtvis för Pajala. I hans ögon var den existerande gruvan »ett dukat bord«, och han sade sig vara övertygad om att den skulle fortsätta att producera järnmalm, om än eventuellt med en annan ägare.⁴⁴⁴

Northland Resources finansiella problem hade varit kända sedan länge, men finansanalytikerna hade trots det behållit sin tilltro till Pajalaprojektets långsiktiga genomförbarhet. Projektet skulle, hävdade de, börja omvandla de stora investeringarna till ansenliga vinster, om inte före, så efter att den andra produktionslinjen tagits i bruk. Efter den 23:e januari 2013 vändes denna tilltro dock omgående till misstro; de vidgick knappt sina tidigare så stora förväntningar på bolaget och försökte heller inte förklara hur de kunnat hylla bolaget så okritiskt. Istället uttryckte de en stark moralisk indignation över vad de betraktade som bolagsledningens bedrägliga agerande. Denna beskyldes för att ha varit oförmögen att kontrollera kostnaderna och för att i samband därmed ha undanhållit information. Det försiktiga medgivandet av en finansanalytiker att hans yrkeskår hängivit sig åt »gruvromantik« när de bidrog till att skapa en löftesrik förväntningshorisont kring gruvprojektet i Pajala utgjorde ett sällsynt uttryck för självrannsakan. Istället började finansstidningarna att tala om Northland Resources som det före detta »förhoppningsbolaget«, utan att reflektera över sin egen medverkan i skapandet och upprätthållandet av dessa förhoppningar. Finansanalytikerna närmast tävlade om att finna den mest dräpande formuleringen för att karakterisera bolagets misslyckande, och kallade bland annat Northland Resources för »årets skandalbolag« och »börsens värsting«.⁴⁴⁵ Samtidigt började de revidera sina tidigare prognoser om hur länge supercykeln för råvaror skulle sträcka sig med tanke på att de såg tecken på en global ekonomisk avmattning, en felkalkylering som knappast kunde skyllas på Northland Resources. Revideringen av de ekonomiska prognoserna för Northland Resources som företag och samtidigt för den globala marknaden för järnmalm innebar att de grundläggande förutsättningarna för finanspressens förväntningshorisont för Pajalaprojektet upplöstes.

Utsikterna för järnmalmproduktionen i Pajala som alldeles nyligen bedömts som verkligt gynnsamma beskrevs nu av samma personer som hopplösa. Efter nyheten om likviditetskrisen i januari 2013 publicerades knappast någon positiv artikel om Northland Resources i affärspressen och när bolaget ett år senare offentliggjorde att de skulle göra en nyemission förklarade en av finansanalytikerna att »endast en idiot skulle placera sina pengar där«. ⁴⁴⁶

Nästa aktör som lämnade det sjunkande skeppet var regeringen, även om så skedde utan utgjutelser och förkastelsedomar. Snarare var det så att regeringen bara tystnade och att de statliga representanternas besök i Pajala upphörde. Trots flera ihärdiga rykten om statliga räddningsoperationer förblev regeringen passiv både före och efter gruvbolagets konkurs. I Pajala fanns det naturligtvis inget utrymme för passivitet. Nyheterna om likviditetskrisen kom som en chock, men kommunfullmäktige förklarade omgående sitt fortsatta stöd till bolaget och påminde om de positiva effekter gruvprojektet haft för lokalsamhället i form av nyinvesteringar. Det värsta som kunde hända var, enligt Kurt Wennberg, att konkursen skulle innebära ett olyckligt avbrott i malmproduktionen och att arbetet i gruvan tillfälligt stoppades. Med tanke på alla investeringar som gjorts och att en helt ny gruva färdigställts ansåg han dock att det i så fall endast var en tidsfråga innan en ny ägare tog över. Pajalas lokala politiker var under 2013 helt eniga om att gruvprojektet enbart varit av godo för bygden och om att samhället även om det värsta inträffade skulle befinna sig i en betydligt bättre situation än vad som var fallet före Northland Resources anlände. ⁴⁴⁷

Perioden efter gruvbolagets konkurs 2014 kom dock att präglas av att hoppfullheten gradvis lämnade plats för en tilltagande oro inför framtiden i Pajala. Direkt efter nyheterna om konkursen offentliggjorts uttryckte det före detta kommunalrådet Bengt Niska sin övertygelse om att en ny ägare skulle ta över produktionen och hans efterträdare, Harry Rantakyrö, såg framför sig en statlig lösning av krisen, som innebar att LKAB tog över gruvan. ⁴⁴⁸ Sedan dess har dock gruvan i Pajala legat i träda, samtidigt som oron över att det inte finns någon som är villig att återuppta malmproduktionen på platsen har tilltagit. I takt med detta har farhågor om att gruvan kan komma att monteras ned och dess utrustning och enheter säljas i delar till vrakpriser gjort sig gällande, något som skulle

innebära ett definitivt slut för alla förhoppningar om gruvarbeten i Pajala. Det har egentligen inte handlat om att förväntningarna upphört, eftersom den etablerade förväntningshorisonten trots allt har upprätthållits, utan snarare om att denna horisont höljts i dunkel, i takt med att osäkerheten ökat för varje dag som passerat utan att en ny ägare givit sig till känna.

Stödet för Northland Resources har trots dramatiken varit närmast oförändrat bland de lokala politikerna och invånarna i Pajala, även om resignationen gradvis fått fäste. Den dominerande föreställningen hos dessa aktörsgrupper är även efter konkursen att de beslut som fattades lokalt var korrekta, att gruvetableringen var en unik möjlighet som man inte kunde avstå ifrån och att Pajala, oavsett vad som händer i framtiden, står bättre rustat nu än ett decennium tidigare. Även om det värsta inträffar kommer Pajala att ha gjort värdefulla lärdomar om socio-ekonomisk utveckling, någon som hursomhelst kommer att vara av största vikt i framtiden.⁴⁴⁹ Trots att gruvprojektet slutade i ett totalt fiasko för gruvbolagets del, kan det hela knappast betraktas som en »förlorad framtid« ur lokalsamhällets perspektiv.⁴⁵⁰ Detta betyder naturligtvis inte att Pajala har gått igenom denna sällsynt kondenserade process av reindustrialisering och deindustrialisering helskinnat. Flera rapporter har talat om ett samhälle försjunket i djup depression, efter att hoppets låga tänts för en kort period.⁴⁵¹ Den bitterhet och vrede som finns i Pajala har dock endast varit riktad mot regeringen i Stockholm, mot såväl den tidigare alliansregeringen som den efterträdande rödgröna minoritetsregeringen. Trots upprepade uppmaningar från lokala politiker och vissa av riksdagens oppositionspolitiker⁴⁵² till regeringen att organisera ett övertagande av gruvan genom LKAB, har inget initiativ i en sådan riktning tagits, vilket givit lokalpolitikerna intrycket att regeringen endast varit intresserad av Pajalagruvan när framtiden såg ljus ut. Lokalbefolkningens och lokalpolitikernas känsla att regeringen övergivit Pajala bekräftades därmed, och flera företrädare för dessa grupper antog att regeringens hållning skulle ha varit en helt annan om konkursen hade inträffat i en geografiskt mer favoriserad del av Sverige, vilket antydde att de uppfattade att en sedan sekel nedärvd kolonial logik fortfarande bestämde näringspolitiken i landet.⁴⁵³

Såväl det kvardröjande hoppet som besvikelsen på regeringen

tycks ha fått bekräftelse av händelseutvecklingen under 2017. Efter att en rad försök att rädda gruvdriften misslyckats (se vidare kapitel 7, denna bok), köptes den sista delen av Northlands konkursbo i augusti upp av en grupp miljardärer som samlats under företagsnamnet Abecede, och som startat ett gruvföretag vid namn Kaunis Iron. Frågetecken kvarstår kring miljö tillstånd från Länsstyrelsen och gällande såväl tidpunkt för som omfattning på en eventuell återstart för gruvdriften. Likväl har dessa händelser skingrat några av orosmolnen på den förväntningshorisont där gruvdriften i Pajala sträcker sig in i framtiden och inte endast utgör en märklig historisk parentes, även om antalet nya jobb som nämns i sammanhanget är betydligt mindre än även de mer återhållsamma prognoserna från tiden före gruvstarten. Samtidigt har det med all önskvärd tydlighet visat för Pajalaborna att räddningen inte stod att finna i en livlina från Stockholm, utan i det privata kapitalets intresse i bygdens järnfyndigheter.⁴⁵⁴

Sammanfattning *– förväntningshorisonternas upplösning*

När lyckan vände för Northland Resources och Pajala i början av 2013, avslöjades skillnaderna i de olika aktörsgruppernas bakgrunder och bevekelsegrunder i den takt som deras förväntningshorisonter började skilja sig åt. Finansanalytikerna var i vissa avseenden den aktörsgrupp som gjorde den största och hastigaste omsvängningen, när de anklagade Northland Resources ledning för misskötsel, mörkläggningar och bristande affärsmoral. Denna indignation kan framstå som något naiv med tanke på villkoren i den finansvärld som de dagligen rör sig i och analyserar. Det emotionella i reaktionen bör rimligen förstås som en följd av upplevelsen av att ha blivit vilseledda i sin yrkesutövning, även om förkastelsesdomarna uttrycktes å de lurade småspararnas vägnar. Anklagelserna följde också en väl traderad berättelsestruktur, där den hjälte de själva varit med om att konstruera nu visade sig vara en förbrytare. Finansanalytikernas förväntningshorisont rasade samman i en reversering av förväntningarna som var lika definitiv som den var hastig.

Regeringens reaktion var däremot tyst och avslöjande för dess

förhållningssätt till projekt som det i Pajala. Efter att inledningsvis ha gjort vissa viktiga, men relativt blygsamma investeringar i vägnätet som ett stöd till gruvprojektet distanserade sig regeringen från den händelseutveckling som inleddes tidigt 2013. Från början hade projektet framhållits som ett närmast perfekt exempel på hur riskkapital kan attraheras och sättas i arbete till nytta för alla berörda parter, men efter krisen blev det snarare en symbol för hur enkelt en regering med en nyliberal hållning i näringspolitiska frågor kunde frigöra sig från ansvar. Regeringens förväntningshorisont rasade inte samman, den bara försvann. Denna hållning visade att regeringens främsta prioritet var att locka till sig globalt riskkapital och inte att utveckla tung industriell verksamhet. Den antydde också att mineralstrategin skulle komma att implementeras inom ramen för en postindustriell och neoliberal grundsyn, enligt vilken regional utveckling och utveckling av tung industri snarare uppfattades som positiva bieffekter, än som något högt prioriterat. Den brittiske geografen David Harvey har sagt att den nyliberala staten kännetecknas av att den privatiserar vinsterna och socialiserar kostnaderna, men denna karakteristik framstår som missvisande när det gäller hur regeringen hanterade Northland Resources.⁴⁵⁵ Medan vinsten i stort sett helt och hållet skulle ha privatiserats om malmproduktionen skulle ha fortsatt på ett givande vis, har så gott som alla förluster drabbat små och stora investerare som placerat sitt kapital i bolaget. Det visade sig att bolaget, som hela tiden understrukt malmens höga kvalitet och sin egen förmåga att konkurrera på världsmarknaden, var det lättaste offret för de globala konjunktursvängningarna, något som naturligtvis i sin tur drabbade lokalbefolkningen.

En konflikt mellan radikalt skilda förväntningar på olika aktörers ekonomiska åligganden utgör grunden för mycket av den besvarelse som består i det Pajala som nu svävar i ovisshet om vad som ska hända med gruvan. I samhället har förväntningshorisonten mer eller mindre förblivit den samma som den som etablerades på 1970-talet, då hoppet stod till att staten via LKAB skulle exploatera järnmalmstillgångarna i myren, även om den kompletterats med förhoppningar om privata investeringar. Lokalbefolkningen och politikerna i Pajala har inte riktat sin förbittring mot Northland Resources. Snarare uttrycks fortfarande en känsla av tacksamhet gentemot bolaget för dess satsningar, om än ej i samma utsträckning som före

konkursen. Anmärkningsvärt nog har lokala politiker, orsbe-folkningen och gruvbolaget förenats i en vision om klassisk, av tung industri ledd, regional utveckling i vilken gruvan förstått som en förutsättning för lokal tillväxt och välfärd. Detta slags utveckling har i Sverige historiskt sett förutsatt ett långvarigt engagemang från regeringens sida i form av långsiktiga investeringar och finansiellt stöd. Den regulatoriska regim som tillämpades i fallet Northland Resources erbjöd emellertid inget sådant stöd. Därmed blev både bolaget och Pajala offer för kortsiktigheten och den »kroniska instabilitet« som karakteriserar kapitalismen under nyliberala politiska styrningsförhållanden.⁴⁵⁶ Den lokala förväntningshorisonten, som bestämdes av dess specifika historia och historiskt bestämda rumsliga förhållanden, bröts ned av en »icke-territoriell ›region« i världsekonomin, ett decentrerat men ändå integrerat flödesrum.«⁴⁵⁷

Avslutande diskussion

I detta kapitel har vi kartlagt uppgången och fallet för ett gruvprojekt i norra Sverige, förklarat hur förväntningarna utvecklades hos olika aktörgrupper i samband med planeringen av projektet och slutligen hur visionerna ersattes av besvikelser, formade av varje grupps ursprungliga förväntningar och perspektiv. I denna avslutning kommer vi att vidareutveckla två huvudsakliga poänger i den tidigare diskussionen.

Den första poängen har att göra med den teoretiska förståelsen av gruvprojektet i Pajala som ett fall av sammansmältning av förväntningshorisonter. Fram till vändningen 2013 kan händelserna betraktas som en dialektisk process av ömsesidigt förstärkande och förändrande förväntningar, som skapade en emergent och irreversibel kraft. Vi vill påstå att det materiella resultatet av processen – anläggandet av gruvan – inte rätt och slätt kan förstås som resultatet av avsiktligt mänskligt handlande, eller som resultatet av en linjär planeringsprocess som spårade ur, oavsett om detta i sin tur kan beskrivas som följden av felkalkyleringar av bolaget, irrationella förhoppningar hos lokala politiker och invånare i Pajala och/eller lättrogenheten hos finansiella experter och regeringen. Snarare vill vi hävda att gruvan var den framväxande produkten av ett dyna-

miskt samspel mellan förväntningar som skapades av olika aktörsgrupper i enlighet med deras specifika bakgrunder. I detta samspel var förhoppningar och intressen – latent eller uttalade, rationella eller irrationella – de huvudsakliga beståndsdelarna som upprätthöll förväntningshorisonterna kring gruvprojektet i Pajala.

Begreppet förväntningshorisont befrämjar, vill vi hävda, förståelsen av förväntningsskapande i föränderliga sammanhang, som i fallet med gruvprojektet i Pajala. Alternativa teoretiska begrepp, exempelvis Maarten Hajers »diskurskoalitioner«⁴⁵⁸ eller »hegemoni« så som det används av Ernesto Laclau och Chantal Mouffe,⁴⁵⁹ förutsätter en strukturell beständighet och stabilitet, som aldrig stod att finna i Pajalaprojektet. Även om de olika aktörsgrupperna delade en gemensam förväntningshorisont under några år, visar den snabbhet med vilken denna horisont upplöstes efter likviditetskrisen 2013 på de avsevärda skillnaderna mellan de olika gruppernas intressen. Begreppet förväntningshorisont är mer känsligt för kontexten än de andra begreppen – som förutsätter betydande tröghet – vilket gör det väl lämpat för analys av relativt kortvariga och föränderliga projekt. Utöver detta är begreppet, genom att det betecknar rumsligt avstånd, passande för att beskriva den relativa lätthet med vilken olika aktörsgrupper kan distansera sig själva från ett projekt när något inträffar som förändrar förväntningshorisonten eller, som i vårt fall, upplöser den. De aktörer som var mest avlägsna i förhållande till händelserna i Pajala var finansanalytikerna och regeringen, vilket innebar att de också enklast kunde distansera sig från bolagets misslyckande. Företagsledningen klängde sig självklart kvar vid sin ursprungliga förväntningshorisont ända fram till konkursen, medan de som befann sig närmast gruvan, politikerna och invånarna i Pajala, gör så än idag.

Detta leder oss till vår andra poäng, vilken rör förväntningarnas materiella och kulturella substans. Även om upplösningen av förväntningshorisonterna blottade de stora skillnaderna mellan de olika aktörernas respektive bakgrunder fanns det uppenbarligen anläggningsytor mellan dem som tillät deras horisonter att smälta samman så länge projektet framskred som planerat. Det som förenade alla aktörer fram till 2013 års likviditetskris var förhoppningar om regional utveckling ledd av den traditionella tunga industrin. Bland finansanalytikerna och inom regeringen tog dessa

förhoppningar sig uttryck i en återuppväckt gruvromantik, då båda aktörsgруппerna tolkade Northland Resources som den närmast idealiska representanten för en ny tids gruventreprenörer, som var beredda att ta ekonomiska risker för att förvandla malmtillgångar till långsiktiga vinster och regional utveckling. Medan den förra aktörsgруппen över en natt bytte ut sina hyllningstal mot moraliska förkastelsedomar, slöt den andra sig inom sitt skal. Därmed stod det också klart att regeringens intresse i det aktuella projektet hela tiden vilade på en post-fordistisk policy, oavsett den romantiska retorik som återopade minnen om Sveriges förflutna som framstående gruvnation.

Northland Resources, kommunledningen i Pajala och lokalbefolkningen bekände sig till en liknande tro på regional utveckling som vilade på tung industri, vilket tillät alla aktörsgруппers förväntningshorisonter att sammansmälta under några år. Dessa aktörers förhoppningar kan däremot inte förstås som ett utslag av gruvromantik, eftersom det skulle förutsätta mytomspunna och närmast irrationella trosföreställningar. För bolaget var förmågan att locka till sig statligt stöd, något som var starkt förknippat med traditionell svensk industripolitik, inget annat än en affärsförutsättning, nödvändiggjord av själva storleken på kostnaderna som var förbundna med nyanläggningen av gruvor. Från bolagets perspektiv fanns det ingen som helst ideologisk motsättning mellan statligt stöd och marknadskonkurrens när det handlade om gruvprojekt. Det gjorde det inte heller hos kommunledningen före 2013. Snarare välkomnade man riskkapitalister till Pajala samtidigt som man avkrävde regeringen särskilda stödpaket för att gruvprojektet skulle möjliggöras. Även om riskkapitalismen hade försett spelet med nya regler, gav de historiska hågkomsterna tydliga bevis på vad statsstödd tung industri kunde tillföra små samhällen som Pajala, även om just denna kommun än så länge inte åtnjöt samma generositet som regeringen visat grannkommunen och rivalen Kiruna. När lyckan vände för Northland Resources satte också Pajala kommun sina förhoppningar, alltmer desperat, till regeringen och olika scenarier för ett statligt övertagande av gruvprojektet utmejslades. För kommunen visade sig olyckligtvis dessa förhoppningar allt tydligare vara ett utslag av atavism, då regeringens passivitet bestod trots Pajalas alltmer utsatta belägenhet.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att varje aktörsgrupps förväntningshorisont var förankrad i dess specifika bakgrund, det vill säga dess unika relation till den geografiska platsen och dess historiska hågkomster av gruvindustriell utveckling. Varje grupps avstånd till händelseutvecklingen i Pajala, dels med avseende på emotionella band och ekonomiskt beroende, dels med avseende på geografisk närhet, bestämde i vilken grad och hur snabbt den kunde avskärma sig från nedläggningen av Northland Resources och arbetet i gruvan. Till slut vill vi hävda att de kvardröjande och blandade känslorna av desperat hopp och besvikelse i Pajala var frukten av mötet mellan, och den tillfälliga föreningen av, två divergerande moderniseringslogiker: en post-fordistisk, tillfälligt dold bakom romantiska föreställningar om traditionell gruvindustri, och en atavistisk, fordistisk, som förutsatte mekanismer för reglering av industriell verksamhet vilka helt enkelt inte stod till buds i det samtida politiska landskapet.